

OREGONSKOM STAZOM IZ FILMA PUT NA ZAPAD: RAZMATRANJA U POVIJESNOM OKVIRU IZ PERSPEKTIVE POLITIČKE I PRAVNE TEORIJE

*Doc. dr. sc. Andreja Mihailović**

*Izv. prof. dr. sc. Draginja Vuksanović Stanković***

*Prof. dr. sc. Marko Dokić****

UDK: 34.07:321.01

340.132.01

34.01:791

DOI: 10.3935/zpfz.76.3.6

Prethodno znanstveno priopćenje

Primljeno: veljača 2026.

Ovaj rad pruža pravno-teorijsku analizu vlasti nad karavanom na Oregonskoj stazi u filmu Andrewa V. McLaglena Put na zapad iz 1967. godine. Naime, ovaj film iz ere klasičnoga vesterna prikazuje gledateljima razdoblje iz povijesti Amerike koje su obilježile migracije na zapad. Riječ je o 40-im godinama 19. stoljeća kada su kolonisti u većem broju, najvećim dijelom iz država Srednjega zapada, odlučili krenuti na put od 3200 km do Oregona. Dakle, iako je riječ o filmu, on ima svoje povijesno utemeljenje u stvarnim događajima, pa su zato prigodom pravne analize filma promatrana pitanja poput formiranja društva prije kretanja na put i donošenja pravila o zaštiti vlasništva, uređenju imovinskih odnosa i kažnjavanju u slučajevima kada sudionici pothvata počine prijestup, a koja su bila predmet znanstvene obrade u okviru povijesti prava u većem broju radova. Ali, u ovome će radu ona biti analizirana s osloncem na radnju filma, a predmet posebnog promatranja bit će vlast koja je na temelju ugovora povjerena vođi puta iz ugla političke i pravne teorije,

* Dr. sc. Andreja Mihailović, docentica Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Crna Gora; andreja@ucg.ac.me; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3002-6442

** Dr. sc. Draginja Vuksanović Stanković, izvanredna profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Crna Gora; draginjav@t-com.me; ORCID ID: orcid.org/0009-0000-2238-4576

*** Dr. sc. Marko Dokić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Crna Gora; markodokic@t-com.me; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6328-4683

što uključuje analizu kako njezine prirode tako i svih njezinih karakteristike. Na taj se način čitateljima pokušava predložiti povezanost pravne i popularne kulture, njihovo prožimanje i međusobno utjecaj.

Ključne riječi: teorija prava; politička teorija; film; Put na zapad; vlast

1. UVOD

Tijekom 40-ih godina 19. stoljeća, kada su u Americi počele migracije na zapad (tzv. oregonska groznica), javila se potreba da se na dugom i opasnom putovanju glasovitom Oregonskom stazom (*Oregon trail*) urede međusobni odnosi kolonista i u tu svrhu odredi osoba koja će imati vlast izdavanja zapovijedi tijekom putovanja u skladu sa zahtjevima puta. U doba tih migracija osnovana su posebna društva koja su počela stvarati svoj autonomni pravni okvir koji je trebao osigurati živote i vlasništvo kolonista tijekom putovanja i odrediti uvjete koje je trebalo ispuniti prigodom kretanja na put dulji od 3000 kilometara. Tako su karavane na svome čelu imale osobu, koju je biralo posebno tijelo u okviru društva, koja je vojničkom disciplinom trebala voditi računa da se poštuju propisi društva i usmjeravati karavanu k željenom odredištu.¹ Velike ovlasti te osobe bile su rezultat toga što je teritorij koji je trebalo prijeći bio nalik prirodnomu stanju, bez efektivne javne vlasti, u kojem vrebaju nebrojene opasnosti – od prirodnih (teško prohodan teren, pustinje, bolesti, divlje zvijeri itd.) do onih uvjetovanih ljudskim čimbenicima (Indijanci, razbojnici itd.). Dakle, u takvim su okolnostima kolonisti još prije putovanja morali sporazumno urediti svoje odnose i odrediti osobu koja će imati vlast nad karavanom. U filmu *Put na zapad* (*The Way West*, McLaglen, 1967.) ta je vlast povjerena bivšem senatoru Williamu J. Tadlocku, kojega glumi Kirk Douglas. Ali, kako su individualizam i demokracija bili bitno obilježje američke kulture, vojnička disciplina tijekom putovanja nije pogodovala kolonistima pa je tako postojala napetost između njih i njihova vođe, što je također prikazano na solidan način u filmu.

U ovome će se radu iz perspektive političke i pravne teorije razmotriti na koji način u filmu karavana s većom skupinom kolonista u bespućima Divljega zapada nastoji urediti svoje međusobne odnose uz preciznu analizu svih aspekata vlasti koju je William J. Tadlock imao u uvjetima egzistencijalne nesigurnosti prigodom prolaska teritorijem punim prepreka na putu za Oregon na krajnjem zapadu. Dakle, nije riječ o filmu poput *12 gnjevnih ljudi* (*12 Angry Men*, Sidney Lumet, 1957.), *Ubiti pticu rugalicu* (*To Kill a Mockingbird*, Robert Mulligan, 1962.)

¹ Dorris, J. T., *The Oregon Trail*, Journal of the Illinois State Historical Society, vol. 10, br. 4, 1918., str. 473 – 547.

ili drugome filmu radnja kojega se najvećim dijelom odvija u sudnici i govori nam o odvjetničkome poslu i ulozi porote u angloameričkome pravu i problemima američkoga društva s pravnog aspekta. Navedeni filmovi, kao i drugi sa sličnom tematikom, vrlo su važni za razumijevanje prava i pravnog sustava jer pridonose tomu da ljudi kojima nedostaje formalno pravno obrazovanje bolje shvate pravničku profesiju, organizaciju sudstva i ulogu porote, te u tom smislu stalnim gledateljskim “konzumiranjem” popularne kulture utječu i na razvoj pravne kulture.² Popularna kultura “uspostavljena je kao oblast akademske analize za mnoge različite discipline, mada se proučavanje odnosa između prava i popularne kulture razvija poprilično sporo”.³ Ipak, popularna i pravna kultura su međusobno povezane, jer, kako navodi Friedman, “popularna kultura dobiva svoje ideje, ili barem neke od njih, iz popularne pravne kulture”, što znači da “popularna kultura odražava popularnu pravnu kulturu”.⁴

Vestern *Put na zapad* ne prikazuje nam tipični filmski pravni ambijent u smislu sudnice kao prostora u kojem se odigrava najveći dio filma i u kojem odvjetnici suprotstavljaju pravne argumente. Ali, on je itekako zanimljiv i s pravnog aspekta ili preciznije – iz perspektive pravne i političke teorije. Jer, iako može izgledati čudno da na putovanju jedne karavane prema zapadu Amerike može biti nečega pravno zanimljivog, film nam pokazuje da čak i divljina može zamijeniti sudnicu, vođa puta suca, a sudionici pothvata porotu. Dakle, film kao specifičan medij može predstavljati važan izvor za proučavanje pravne kulture, jer često u sebi kondenzira i reflektira različite pravne i političke ideje. U tom smislu, analiza filma *Put na zapad* otvara prostor za razmatranje niza pitanja važnih za teoriju prava i političku teoriju.

2. PUT NA ZAPAD: REŽIJA, ULOGE, RADNJA

Put na zapad režirao je Andrew V. McLaglen, poznato ime kada je riječ o žanru vesterna, 1967. godine.⁵ Najpoznatiji vesterni koje je režirao, osim *Put*

² Sabo, D.; Berdica, J., *Pravo i film: Ogled o pravnoj kulturi*, In medias res: časopis filozofije medija, vol. 10, br. 19, 2021., str. 3205 – 3218.

³ Greenfield, S.; Osborne G.; Robson P., *Film and the Law*, Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001., str. 2.

⁴ Citirano prema: *ibid.*, str. 4.

⁵ Njegov je otac bio glumac, ali je njega još od mladosti više privlačila režija. Zanimljivo je da je McLaglen napustio koledž i da je zbog svoje visine (bio je viši od dva metra) ocijenjen s “4F” (nesposoban za vojsku) te je razdoblje rata proveo radeći za zrakoplovnu kompaniju Lockheed. Vidjeti: Armstrong, S. B., *Andrew V.*

na zapad, bili su: *McLintock* iz 1963. godine s Johnom Wayneom, *Rijetke zvijerke* (*The Rare Breed*) iz 1966. godine s Jamesom Stewartom i *Neporaženi* (*The Undefeated*, 1969.) s Johnom Wayneom i Rockom Hudsonom. Jedinstveni američki mit, Divlji zapad bio je, kroz prizmu klasičnog vesterna, osnovna Mclaglenova preokupacija, mada je režirao i određen broj ratnih filmova. U okviru klasičnog vesterna nije imao onaj status poput Hawksa i Forda, ali je ostao upamćen kao jedan od značajnijih redatelja vesterna.

Put na zapad temelji se na istoimenom romanu pisca vesterna Alfreda Bertrama Guthrieja, ml.⁶ iz 1949. godine, za koji je 1950. godine dobio Pulitzerovu nagradu.⁷ Guthrie ml. napisao je i roman *Veliko nebo* (*The Big Sky*, 1947.), prema kojem je 1952. godine snimljen istoimeni film Howarda Hawksa, kao i scenarij za glasoviti western *Shane* (*Shane*, George Stevens, 1953.). Producent Harold Hecht kupio je prava na Guthriejevu knjigu *Put na zapad* i napisao scenarij za film u suradnji s Benom Maddowom i Mitchom Lindemannom. Iako ima dosta sličnosti, između romana i filma ima i razlika. Glavni su likovi i u romanu i u filmu Tadlock, Evans i Summers, s tim što je Tadlock u filmu prikazan kao mnogo okrutnija osoba negoli u romanu, i što je u romanu središnja figura Evans a ne Tadlock kao u filmu. U romanu nema improviziranoga suđenja u divljini i vješanja, pa je zato iz pravne perspektive film daleko zanimljiviji negoli roman. Također, iz perspektive političke teorije film nam na bolji način prikazuje napetosti tijekom putovanja između Tadlocka, kojemu je povjerena vlast na temelju ugovora i članova karavane, kao i granice njegove vlasti i pravo otpora kolonista prigodom Tadlockova samovoljnog postupanja. Osim toga, u romanu se Tadlock zove Irvine a ne William, nema sina, nije udovac i ne okončava tragično kao u filmu.

Film je gledateljima nastojao prikazati razdoblje iz povijesti SAD-a koje su obilježile migracije prema zapadu 40-ih i 50-ih godina 19. stoljeća i sniman je u Fort Rocku, Christmas Valleyju i drugim dijelovima Oregona kao što su Eugene i Camp Abbot.⁸ U filmu dominira iskusni glumački trio s poduljim stažem u žanru vesterna: Kirk Douglas, Robert Mitchum i Richard Widmark.

McLaglen: The Life and Hollywood Career, McFarland & Company, Jefferson, London, 2011., str. 7 – 8.

⁶ A. B. Guthrie, ml. završio je novinarstvo na Sveučilištu u Montani i više od 20 godina radio je kao novinar u Kentuckyju. Bio je veoma zainteresiran za povijest koja se odnosila na naseljavanje krajnjega zapada američkoga kontinenta i najveći broj njegovih romana obrađuje upravo tu temu.

⁷ Guthrie Jr., A. B., *The Way West*, William Sloane Associates, New York, 1949.

⁸ Shine, G. P., *The Way West*, https://www.oregonencyclopedia.org/articles/the_way_west_film/ (3. rujna 2025.)

Film je iz doba kada je klasični hollywoodski vestern polako počeo gubiti svoju publiku. Glasoviti redatelji poput Johna Forda i Howarda Hawksa stvaraju posljednje vestern-klasike, a društvene promjene uvjetovale su, s obzirom na promijenjeno zanimanje gledateljstva, nešto drukčiji pristup žanru vesterna.⁹ Tako je potkraj 60-ih Sergio Leone već uzdrmao viziju Divljega zapada iz klasičnoga vesterna i donio jedan sasvim novi, iz hollywoodskoga ugla čak uznemirujući koncept vesterna, a sličnim je putem krenuo i Sam Peckinpah.

Put na zapad svakako nije revizionistički vestern, ali nije ni tipični klasični vestern. On kombinira elemente vesterna s elementima drame i avanturističkoga filma. Radnja počinje u Missouriju 1843. godine gdje se bivši senator William Tadlock sa svojim sinom i robom sprema krenuti na dugačak i neizvjestan put na zapad. Kao vodiča unajmio je Dicka Summersa, kojega glumi Robert Mitchum. Uz Tadlocka i Summersa treća je značajna figura u filmu farmer Lije Evans, kojega glumi Richard Widmark, koji se zajedno s ženom i sinom odlučuje uputiti za Oregon u potrazi za boljim životom. Od ostalih članova Karavane slobode, kako ju je nazivao Tadlock, treba još navesti i tek vjenčane Johnnieja i Amandu Mack, kao i obitelji McBee i Fairman.

Vrlo brzo pošto su krenuli na put, nastaju prvi problemi. Prvo, Evansova sina Brownieja hvataju Indijanci, ali ga Summers uspijeva spasiti. Dalje, kako su Indijanci zahvaljujući Summersu pronašli zajednički jezik s putnicima za Oregon, previše alkohola dovelo je do toga da Johnnie prevari svoju suprugu Amandu s mladom Mercy McBee i potom greškom, misleći da je vuk, u šumi upuca najmlađeg sina poglavice Siouxa. Budući da su Tadlock i Summers vidjeli da je dječak ubijen, a ne znajući tko je to učinio, odlučili su odmah krenuti dalje kako bi dobili na vremenu prije no što Indijanci krenu za njima. No, Siouxi ih stižu a poglavica zahtijeva da pravda bude zadovoljena te da im se preda ubojica. Tadlock odgovara poglavici da će krivca sami kazniti u skladu s vlastitim zakonima. On sam izvršava smrtnu kaznu i vješa Johnnieja, a karavana potom nastavlja svoj put na zapad.

Predvođeci karavanu, Tadlock ima samo jedan cilj – što prije stići u obećanu zemlju Oregon. U jednome pokušaju da skрати put, u stampedu gine njegov sin. Međutim, ni to ga nije usporilo. Kada su stigli u Fort Hall, iako je svakoj obitelji ponuđen novac i par mazgi da tu ostanu zauvijek, Tadlock odgovara da će otići već ujutro. Ali, da bi onemogućio da netko ipak ostane, pribjegava triku i vlast u Fort Hallu obavještava da je jedna žena bolesna od malih boginja, zbog čega im je naređeno da odmah napuste utvrdu. Njegov je odnos prema putnicima

⁹ Čegir, T., *Maniristički vestern Sergia Leonea*, Hrvatski filmski ljetopis, vol. 6, br. 22, 2000., str. 57 – 60.

karavane bio sve gori te je brzo došlo do točke kada se njegove zapovijedi više nisu mogle prihvatiti bez otpora. To je bio slučaj kada je Tadlock bacio veliki sat koji je imala Evansova supruga, kako bi se kočija lakše mogla kretati po teško prohodnom terenu. Dolazi do tučnjave između Tadlocka i Evansa, u kojoj poraženi Tadlock uzima pušku i pokušava upucati Evansa, ali ga Summers uspijeva zaustaviti. Tada kolonisti, već dugo revoltirani njegovim tiranskim ponašanjem, kreću objesiti Tadlocka, međutim Lije Evans to ne dopušta, ali on preuzima vodstvo nad karavanom.

Kada su došli do provalije koja je bila jedini prečac do konačnog odredišta i pošto je prvi pokušaj spuštanja završio tragično, Rebecca, Evansova supruga, pokazuje već umornim putnicima Tadlockov plan za grad koji je namjeravao izgraditi u Oregonu, a koji joj je ovaj jednom prigodom pokazao. Zatim Evans vraća kontrolu nad karavanom Tadlocku i kolonisti se zajedno sa stvarima i stokom s pomoću užadi počinju spuštati niz strme litice do podnožja kako bi nastavili i prešli posljednju dionicu puta za Oregon. Ali, za Tadlocka putovanje se tu završava jer je, emotivno shrvana zbog smrti supruga, Amanda Mack prerezala užu kojim se Tadlock spuštao niz provaliju, kriveći ga za Johnniejevu smrt. Ostali, pošto su sahranili Tadlocka uz prisjećanje na njegov trud i žrtvu tijekom putovanja, nastavljaju put prema Oregonu. Na nadgrobnoj ploči ostalo je zapisano: "[o]vdje u Božjem miru počiva kapetan William J. Tadlock (1798–1843) koji je doveo Oregonsko društvo slobode do ovoga mjesta. Bog nam je svjedok". Dick Summers, čija je misija okončana, odlazi u nepoznatome smjeru.

3. POVIJESNA POZADINA FILMA

Put na zapad imao je svoje utemeljenje u stvarnim procesima nastanjanja sjeverozapada zemlje sredinom 19. stoljeća, kada su mnogi nastojali pronaći sreću i početi iznova u plodnim dolinama Oregona. U prvoj polovici 19. stoljeća Oregonom su zajednički upravljali SAD i Velika Britanija. Do 30-ih godina mali broj naseljenika boravio je u Oregonu – uglavnom su to bili lovci na krznaše i misionari. I putnici koje su se vraćali s Pacifika uvijek su govorili o plodnosti tla, povoljnoj klimi tako da ideja o naseljavanju Oregona počinje dobivati na značaju, posebice kod stanovništva na Srednjem zapadu.¹⁰ Vrlo brzo situacija se znatno mijenja jer je 1841. godine donesen Zakon o pravu prvokupa (*The Preemption Act*) koji se odnosio na prava onih koji su zauzeli javno zemljište, omogućivši im da zatraže do 160 akera toga zemljišta po izrazito povoljnoj cijeni (1,25 dolara za aker), pošto ispune uvjet neprekidnog boravka u trajanju od 14

¹⁰ Dorris, *op. cit.* u bilj. 1, str. 475.

mjeseci, prije no što zemljište bude ponuđeno na javnoj dražbi. Privremena vlada koju su osnovali naseljenici je 1843. godine bez odobrenja savezne vlade počela besplatno dijeliti zemljište (640 akera) svima koji bi se tu nastanili iako nisu bili zaključeni sporazumi sa starosjediocima o ustupanju zemljišta.¹¹ Tada počinje "oregonska groznica" i prema Oregonu kreću velike karavane a Oregonska staza postaje jedan od prometnijih puteva na američkome kontinentu.¹² Upravo jednu takvu karavanu možemo vidjeti i u filmu.

Prema određenim podacima, 1842. godine je do Oregona stiglo između 105 i 137 ljudi, 1843. godine između 875 i 1000 ljudi, da bi se tijekom vremena taj broj počeo sve više uvećavati, pa je tako 1845. godine još 3000 ljudi uspjelo prijeći Oregonsku stazu, a 1847. godine čak između 4000 i 5000 ljudi.¹³ Međutim, migracije na zapad nastavljaju se i poslije, pa je novi val krenuo pošto je savezna vlada 1850. godine donijela Zakon o dodjeli zemljišta (*Donation Land Claim Act*), kojim je bijelom punoljetnom stanovništvu, koje je već bilo nastanjeno u Oregonu i četiri uzastopne godine obrađivalo zemljište, omogućeno dobivanje punoga vlasništva.¹⁴ Valja napomenuti da je zajednica naseljenika u Oregonu imala bjelački karakter i da su se svi zakoni koji su se ticali zemljišta odnosili isključivo na bijelo stanovništvo. Doduše, Zakon o dodjeli zemljišta davao je prava i osobama mješovitoga podrijetla (*American half-breed Indians*). Dakle, pravo na zemljište nisu imali Afroamerikanci. I Ustav Oregona iz 1859. godine zabranjivao je Afroamerikancima i Kinezima da imaju vlasništvo nad zemljištem, a "1868. godine Oregon je čak povukao početnu ratifikaciju XIV. amandmana na Ustav SAD-a koji je ustanovio sticanje državljanstva rođenjem i jednaku zaštitu pred zakonom bez obzira na rasu i odbio ratifikovati XV. amandman kojim je ustanovljeno opće pravo glasa za muškarce".¹⁵ Isključenje Afroamerikanaca iz vlasničkih prava i borba protiv ropstva su često bili komplementarni procesi, samo što bijelo stanovništvo u Oregonu nije bilo protiv ropstva iz moralnih, već iz sebičnih ekonomskih razloga jer se nisu željeli natjecati sa zemljoposjednicima koji su iskorištavali robovsku radnu snagu.¹⁶ Drugim riječima, smatrali su da

¹¹ Clarke, S. A., *Pioneer Days of Oregon History*, vol. II, The Arthur H. Clark Company, Cleveland, 1905., str. 662 – 663.

¹² Bright, V., *The Folklore and History of The Oregon Fever*, Oregon Historical Quarterly, vol. 52, br. 4, 1951., str. 241 – 253.

¹³ Young, F. G., *The Oregon Trail*, Oregon Historical Quarterly, vol. I, br. 4, 1900., str. 339 – 370.

¹⁴ Coleman, K. R., *We'll All Start Even: White Egalitarianism and the Oregon Donation Land Claim Act*, Oregon Historical Quarterly, vol. 120, br. 4, 2019., str. 414 – 437.

¹⁵ *Ibid.*, str. 429 – 430.

¹⁶ *Ibid.*, str. 420 – 421.

bi prisutnost Afroamerikanaca imala negativan utjecaj na bijele radnike. Ove su društveno-povijesne prilike vjerno prikazane i u filmu, pa tako karavanu sačinjavaju isključivo bijeli naseljenici, izuzev roba Williama Tadlocka.

Dok su isprva Oregon nastanjivali, osim starosjedilačkoga indijanskog stanovništva, traperi i misionari, u Oregon 40-ih godina 19. stoljeća počinju pristizati obitelji farmera sa Srednjega zapada (Missouri, Illinois, Tennessee, Iowa, Kentucky) koji su sa sobom na put vodili stoku i pregršt kućnih stvari potrebnih za trajno nastanjenje i obradu zemljišta. Vrijeme za početak putovanja bilo je proljeće, jer je trava morala biti dovoljno velika za ispašu stoke, a u gradovima poput Independencea, odakle su karavane kretale za Oregon, cvjetala je trgovina jer je to bilo pravo mjesto da se kolonistima ponudi sve ono što bi im od hrane i opreme moglo koristiti tijekom putovanja. Kada je riječ o razlozima migracija, obitelji farmera rukovodile su se ponajprije ekonomskim razlozima, ali i klimatski uvjeti u dolini Mississippija su itekako išli u prilog Oregonu, a za mnoge se bolesti (groznica, malarija) govorilo da su u Oregonu nepoznate.¹⁷ Sve je to utjecalo na koloniste da se odvaže krenuti na neizvjesno i rizično putovanje. Bio je to najznačajniji i najveći val migracija na zapad, što je u filmu poprilično vjerno prikazano. To vidimo tako što je poseban naglasak stavljen upravo na farmerske obitelji Evans, McBee i Fairman koje su sa sobom povele stoku, ponijele zalihe hrane i veliki broj kućnih potrepština. I u filmu karavana kreće iz Independencea, koji je u to doba bio poput "Babilona na granici divljine".¹⁸

Kako je predmet ovoga rada analiza radnje filma *Put na zapad* iz perspektive pravne i političke teorije, treba kazati da iako su karavane s kolonistima bile na "ničijoj zemlji" kada govorimo o pravu i pravnoj regulativi, odnosno "izvan dometa prava i poretka", ponašanje kolonista bilo je iznenađujuće utemeljeno na pravu.¹⁹ Odnosno, preciznije – na poštovanju pravnih pravila društava koja su osnivana prije kretanja kako bi se uredila pravila ponašanja tijekom putovanja. Ta su se pravila najvećim dijelom ticala imovinsko-pravnih odnosa, odnosno vlasništva kolonista, ali su se kolonisti također morali baviti i pitanjima kaznene pravde, koja je istodobno morala biti i surova i učinkovita.²⁰ Taj pravni aspekt putovanja, koji je često bio predmet analize u povijesno-pravnim osvrtima na

¹⁷ Dorris, *op. cit.* u bilj. 1, str. 476.

¹⁸ *Ibid.*, str. 481.

¹⁹ Friedman, L., *A History of American Law*, Oxford University Press, New York, 2019., str. 346.

²⁰ *Ibid.*

to razdoblje migracija prema zapadu, solidno je prikazan u filmu.²¹ Posebice je istaknut značaj vlasništva, o čemu ćemo u daljnjem tekstu rada govoriti pozivajući se na političku filozofiju Johna Lockeja, kao i suđenje u divljini u slučaju kada se počinu kakvo kazneno djelo.

Dakle, karavana iz filma *Put na zapad* trebala je simbolizirati jedno razdoblje iz povijesti SAD-a, koje su obilježile migracije na zapad. I film je to sasvim solidno uspio i prikazati kroz poteškoće s kojima se karavana suočavala na teško prohodnome terenu kao i strukturu same karavane koju su najvećim dijelom činile farmerske obitelji koje su se zaputile na put dug više od 3000 kilometara radi novoga početka. Ali, film je također pokazao da je, da bi se ta misija mogla uspješno okončati, više nego neophodno upravljanje i vodstvo prepustiti osobi za koju se smatralo da na temelju svoga iskustva ima najviše izgleda da je uspješno obavi, o čemu će biti više riječi u daljnjem tekstu.

4. VLAST WILLIAMJA J. TADLOCKA NAD KARAVANOM IZ PERSPEKTIVE POLITIČKE I PRAVNE TEORIJE

4.1. Povijesno-pravna pozadina

Historijski gledano, prigodom putovanja na zapad osnivala su se posebna društva koja su nastojala urediti pravila tijekom putovanja. Prvo takvo društvo osnovano je u Massachusettsu 1829. godine i zvalo se Američko društvo za poticanje naseljavanja Oregona (*American Society for the Encouragement of the Settlement in Oregon*). Potkraj 30-ih i posebice početkom 40-ih godina 19. stoljeća broj takvih društava sve je više rastao, a jedno od poznatijih bilo je Oregonsko iseljeničko društvo iz Bloomingtona (*Oregon Emigrating Society of Bloomington*) u Iowi, osnovano 1843. godine.²² Osnivanje takvih društava bilo je neophodno prigodom prelaska preko teritorija na kojem nije bilo efektivne vlasti. Prije polaska održavali su se sastanci na kojima su članovi raspravljali o različitim mjerama kontrole, pa su tako usvojene rezolucije Oregonskog iseljeničkog društva koje su predviđale deveteročlano izborno vijeće koje je većinski trebalo odlučivati o

²¹ O imovinsko-pravnim odnosima tijekom putovanja ne samo Oregonskom stazom već i drugim putevima k zapadu američkoga kontinenta vidjeti: Reid, J. P., *Law for the Elephant: Property and Social Behavior on the Overland Trail*, Huntington Library, San Marino, California, 1980., a o kazneno-pravnim pitanjima: Langum, D. J., *Pioneer Justice on the Overland Trails*, *Western Historical Quarterly*, vol. 5, br. 4, 1974., str. 421 – 439 i Reid, J. P., *Policing the Elephant: Crime, Punishment, and Social Behaviour on the Overland Trail*, Huntington Library, San Marino, California, 1997.

²² Dorris, *op. cit.* u bilj. 1, str. 485.

kršenjima propisa društva, do kojih bi moglo doći tijekom putovanja, i izabrati kapetana puta “kao vrhovnoga vojnoga komandanta društva”, koji bi imao ne samo izvršnu vlast već i pravo veta na odluke vijeća koje su, ako bi on iskoristio pravo veta, ponovno morale biti izglasane od strane vijeća kako bi dobile obvezni karakter.²³ U filmu nije prikazana ova pravna organizacija društava toga doba, ali uloga Williama Tadlocka prikazuje potrebu da netko ima efektivnu vlast nad karavanom tijekom putovanja, pri čemu su posebice istaknuti njezin sporazumni karakter i vojna disciplina koju su nametali zahtjevi samoga puta, što sve ima svoje povijesno utemeljenje.

Predmet teorijsko-pravne analize u ovome radu bit će upravo ta vlast Williama Tadlocka i promatranje njezinih osnovnih obilježja. Riječ je o ugovornoj i autonomnoj vlasti – prije putovanja je u pravnoj proceduri na temelju sporazuma određeno tko će imati vlast, a ta vlast obuhvaća samo članove karavane i vremenski je ograničena do trenutka kada karavana stigne do Oregona. Ona je, dakle, institucionalno potvrđena putem djelovanja društava koja su osnivana prije puta i kroz unaprijed utvrđene pravne procedure (u filmu se društvo zove Oregonsko društvo slobode) i odnosila se samo na članove karavane, kao što je kapetan broda ima u odnosu na posadu.

U filmu je Tadlockova vlast doista prikazana kao vlast “vojnoga komandanta društva”, a još više je ojačana autoritetom koji je imao kao bivši senator s političkim iskustvom koje je bilo itekako korisno prigodom donošenja odluka tijekom krajnje rizičnoga putovanja. Tadlockova je vlast prikazana još i kao nedjeljiva i vizionarska. Nedjeljiva, jer je osim izvršne vlasti on imao i sudbenu vlast (što je jedan od najinteresantnijih dijelova filma), a vizionarska, jer je vizija novoga početka u dolinama Oregona, sve a planom grada koji je trebao biti izgrađen, kako ćemo vidjeti na kraju filma, bila ključni element njegova vodstva. Iako su okolnosti puta zahtijevale disciplinu koja je bila nalik vojnoj, u *Putu na zapad* je, da bi film gledateljima bio zanimljiviji i uzbudljiviji, Tadlock prikazan kao izrazito okrutan čovjek, odnosno kao osoba koja je zahtijevala disciplinu koja je u velikoj mjeri nadilazila vojnu. U redovima koji slijede analizirat ćemo osnovna obilježja njegove vlasti kroz najinteresantnije dijelove filma iz perspektive političke i pravne teorije.

4.2. Ugovorno podrijetlo vlasti

Ugovorno podrijetlo vlasti u filmu otkrivamo kada pri prelasku rijeke Lije Evans pronalazi slijepog putnika Weatherbuyja, koji sebe smatra robom Svetoga

²³ *Ibid.*, str. 485 – 486.

Duha i Božjim čovjekom. Kada se postavilo pitanje njegova ostanka i priključivanja karavani, Tadlock kaže da se putuje na temelju ovjerenoga ugovora koji ima pravila i pita ga što posjeduje od opreme. Weatherbuy odgovara: "Samo Kristov duh i košulju na leđima." Putnici jednoglasno iskazuju potrebu za svećenikom i predlažu da im se Weatherbuy pridruži kako bi i Bog bio s karavanom. Međutim, kako je ugovorom bilo predviđeno da svaki sudionik pothvata zajedno sa suprugom mora imati 90 kg brašna, Summers na sebe preuzima da ispuni tu ugovornu obvezu, kao i brigu o Weatherbuyju. Ovaj je trenutak važan jer je kroz zahtjev da sudionik zajedno sa suprugom mora imati 90 kg brašna pokazano da su farmerske obitelji bile dominantne u tom razdoblju migracija prema zapadu zemlje. O drugim ugovornim obvezama, osim ove koja određuje koji se uvjeti trebaju ispuniti da bi se netko mogao priključiti karavani, u filmu nema riječi. Ono što je izričito predočeno jest da je potpisivanjem ugovora svatko prihvatio obvezu koja se tiče minimalnoga uloga da se postane članom karavane. Međutim, iz filma možemo zaključiti i da je vodstvo, odnosno vlast donošenja zapovijedi tijekom putovanja, isto tako bila predmet sporazuma kolonista, jer je nitko nije dovodio u pitanje.

Kako je temelj Tadlockove vlasti sporazum, odnosno ugovor između kolonista, možemo je analizirati u kontekstu ugovorne teorije. Iako na prvi pogled može izgledati drukčije, Tadlockova vlast ima više dodirnih točaka s Lockeovim negoli s Hobbesovim shvaćanjem. Hobbesovski promatrano, ugovorno utemeljenje vlasti podrazumijeva da potpisnici prenose svu svoju moć i snagu na onoga koji će moći sve posebne volje svesti na jednu²⁴ i na taj način usmjeravati karavanu k željenom odredištu. Dakle, hobbesovski kazano, izabrali su Tadlocka da bude nositelj njihove osobe i da svaki od njih uzima i priznaje samoga sebe za tvorca svega onoga što će on učiniti u cilju dolaska do Oregona. Temelj njihovoga obvezivanja predstavljalo bi obećanje koje su dali prigodom zaključenja ugovora. Stoga je njihova obveza moralne prirode te imaju obvezu izvršavati ono što zapovijedi Tadlock, sve u cilju dolaska do željene destinacije. Pišući o Hobbesovoj ugovornoj teoriji, McNeilly kaže da je bolje reći *imati obvezu* (*having an obligation*) negoli *biti obvezan* (*being obliged*), jer prvi izraz označava obvezu, a drugi prisilu – tako npr. navodi da je čovjek čija je kuća u plamenu *obvezan* (*prisiljen*) napustiti je, dok ako je dao obećanje da će je napustiti, on *ima obvezu* to učiniti.²⁵ Tako bi se moglo kazati i da svi članovi karavane imaju obvezu postupati kako im je "suveren", odnosno Tadlock zapovijedio. Međutim, on,

²⁴ Hobbes, T., *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., str. 122.

²⁵ Mc Neilly, F. S., *The Anatomy of Leviathan*, Macmillan, St. Martin's Press, London, New York, 1968., str. 199 – 204.

kao što ćemo vidjeti, nije suveren u hobbesovskom smislu, već je njegova vlast dobrim dijelom ograničena. Ipak, ako bismo prihvatili stajalište Jean Hampton da Hobbesov suveren nije svemoćan, vidjeli bismo da Tadlockova vlast u filmu onda ima sličnosti s Hobbesovim učenjem. Naime, ona je smatrala da pravo svakoga čovjeka na samoobranu kao dio širega prava na zaštitu vlastita života zapravo znači i da svaki čovjek ima pravo sam suditi je li mu život ugrožen ili nije, čime, kako kaže, “‘robovi’ stalno odlučuju hoće li svome gospodaru dozvoliti korišćenje biča”.²⁶ A to na kraju, smatra ona, ne znači ništa drugo do da vlast Hobbesova suverena nije neograničena, odnosno preciznije – da postoje određene teze koje su u suprotnosti s teorijom o neograničenoj vlasti suverena.²⁷ Slično možemo vidjeti i u filmu. Kolonisti bespogovorno izvršavaju gotovo sve Tadlockove zapovijedi, ali onoga trenutka kada je njihov život ili život članova njihove obitelji u pitanju, onda imaju pravo suprotstaviti se. Na primjeru karavane u filmu zapravo vidimo da i tu, kao i u Hobbesovoj teoriji, postoje dvije vrste zapovijedi: one koje se moraju poštovati i one koje pojedinac nije dužan poštovati. Analizirajući Hobbesovu teoriju, Murphy je smatrao da ne postoji obveza pojedinaca da poštuju one zapovijedi suverena koje su protivne dobru koje je iznad svih ostalih dobara – samoodržanju.²⁸ Takve bi npr. bile zapovijedi suverena usmjerene na: oduzimanje vlastita života, nanošenje sebi tjelesnih povreda, nepružanje otpora u slučaju napada, nekorištenje hrane i drugih sredstava neophodnih za život, priznavanje počinjenog zločina, služenje u oružanim snagama.²⁹ Dakle, riječ je o zapovijedima poštovanje kojih bi bilo protivno samoodržanju³⁰, a u tim slučajevima pojedinci imaju pravo “braniti se svim sredstvima kojim mogu”³¹, što je drugi dio Hobbesova temeljnog zakona prirode iz kojeg se izvode prirodni zakoni³², koji se mogu promatrati kao istinska

²⁶ Hampton, J., *Hobbes and the Social Contract Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986., str. 202.

²⁷ *Ibid.*, str. 189 – 207.

²⁸ Murphy, M. C., *Was a Hobbes Legal Positivist*, *Ethics*, vol. 105, br. 4, 1995., str. 846 – 873.

²⁹ Hobbes, *op. cit.* u bilj. 24, str. 151 – 152.

³⁰ Murphy, *op. cit.* u bilj. 28, str. 870; Dokić, M., *Hobbesova filozofija prava: od zapovijedi razuma do zapovijedi suverena*, *Prolegomena*, vol. 21, br. 2, 2022., str. 127 – 150.

³¹ Hobbes, *op. cit.* u bilj. 24, str. 95.

³² Hobbes prirodni zakon definira kao “opće pravilo iznađeno pomoću razuma, po kojemu je nekome zabranjeno da čini ono što je štetno po njegov život ili što mu oduzima sredstva za očuvanje života, ili da odustaje od činjenja onoga što smatra najboljim sredstvom za očuvanje života”. *Ibid.*, str. 94.

moralna načela u službi samoodržanja koja trebaju osigurati mir među ljudima.³³ Ipak, pojedini primjeri u filmu proturječe nekim dijelovima Hobbesove teorije. Tako npr. Johnnie Mack priznaje počinjeni zločin iako prema Hobbesu pojedinac nema obvezu poštovati zapovijed suverena usmjerenu na to.³⁴

U filmu je Tadlock, ponajprije da bi film dobio na dramatizaciji, predstavljen kao osoba koja predvodi karavanu u skladu s načelom *princeps legibus solutus est*, bez prikazivanja pravnih ograničenja u okviru autonomne pravne procedure koja je stvarno postojala u okvirima društava koja su formirali kolonisti. Ali, u sljedećim ćemo redovima, uz usporedbu s Lockeovom teorijom, pokazati da je i uz takvo Tadlockovo postupanje, njegova vlast ipak bila ograničena privrženošću kolonista osnovnim vrijednostima kulture američkoga zapada, kao što su individualizam, tolerancija, borba protiv samovoljne prisile i neprikosnovenost vlasništva i individualne slobode. A u slučaju kada navedene vrijednosti budu ugrožene, kolonisti više nemaju obvezu pokoravanja njegovim zapovijedima. Tada se vidi da načelo *salus populi suprema lex* ima prvenstvo u odnosu na načelo *princeps legibus solutus est*.

Kao što je rečeno, odnos između kolonista i Tadlocka više sliči na Lockeovo stajalište. A to stajalište predočava ugovor između ljudi koji sudjeluju u zajedničkome pothvatu s određenim ciljem kojim se između njih uspostavlja odnos povjerenja. Tako postoji povjerenje između članova karavane i Tadlocka koji ih predvodi uz obvezu da vlast koju ima bude ograničena svojom svrhom – zaštitom života i vlasništva tijekom putovanja. Taj je ugovorni odnos vremenski ograničen i traje do dolaska u Oregon, ali može biti raskinut i prije toga ako Tadlock prijeđe granice koje su utemeljene sporazumom. A upravo to će biti slučaj kada ugrozi vlasništvo članova karavane uništavajući im stvari i kada mu oni pruže otpor zbog samovolje. Jer, Locke je smatrao da je osnovna svrha vlasti zaštita vlasništva, a ta je ideja bila izrazito prisutna i kod američkih očeva osnivača, pa tako James Madison smatra da je vlast i ustanovljena kako bi štitila svaku vrstu vlasništva. I prirodni zakon, kaže Locke, “uči sve ljude, koji ga žele pitati za savjet, da pošto su svi jednaki nitko nema pravo nanositi zlo tuđem životu, zdravlju, slobodi ili vlasništvu”.³⁵

Međutim, njegovo shvaćanje prirodnoga zakona nije sasvim konzistentno. Tako Fassò upozorava na to da je Locke isprva, pod utjecajem kalvinizma, u

³³ Zagorin, P., *Hobbes and the Law of Nature*, Princeton University Press, Princeton, Oxford, 2009., str. 43.

³⁴ Hobbes, *op. cit.* u bilj. 24, str. 151.

³⁵ Locke, J., *Two Treatises of Government and A Letter concerning Toleration*, Yale University Press, New Haven, London, 2003., str. 102.

Ogledima o prirodnom zakonu (*Essays on the Law of Nature*³⁶) prirodni zakon promatrao kao “nalog Božje volje koja se upoznaje svjetlošću prirode”, a ne kao diktat razuma, a to doba (prva polovica 60-ih godina 17. stoljeća) naziva voluntarističkom fazom Lockeove misli, koja je, kako on navodi, povezana s političkim apsolutizmom³⁷, koji je posebice bio vidljiv u njegovu spisu *Dva traktata o vladi* (*Two Tracts on Government*) napisanom između 1660. i 1662. godine. Tek 1690. godine u *Ogledu o ljudskom razumu* (*An Essay Concerning Human Understanding*) Locke kaže da prirodni zakon predstavlja pravilo ponašanja koje diktira razum, da bi u *Dvije rasprave o vladi* (*Two Treaties on Government*) nastojao ukloniti svaku tenziju između onoga što nalaže Bog i onoga što nalaže razum i izjednačio te dvije stvari. Lockeovo shvaćanje prirodnoga zakona u *Dvije rasprave o vladi* ne dopušta nikakvu podređenost na temelju koje bi bilo tko imao prava uništavati slobodu, odnosno život i vlasništvo drugih ljudi, osim ako to ne nalaže provođenje pravde prema onima koji su počinili neko kažnjivo djelo.³⁸ Dakle, u tom razdoblju počinje zastupati potpuno drukčije političko gledište u odnosu na ono koje je zastupao kao tridesetogodišnjak.³⁹ Ipak, kada razmatramo Lockeovo učenje, ne trebamo izgubiti iz vida Straussovu konstataciju da je Locke bio mislitelj koji je itekako bio svjestan okolnosti u kojima je stvarao, odnosno, drugim riječima, da je bio veoma obazriv i da je točno znao kada treba govoriti, a kada šutjeti⁴⁰, iako i sam Strauss navodi da u Lockeovu učenju ima toliko očiglednih nedosljednosti da je pravo čudo kako ih čovjek poput njega nije uspio zapaziti.⁴¹

Međutim, cilj ovoga rada nije detaljno se baviti proturječnostima Lockeove političke filozofije, već status karavane u filmu *Put na zapad* analizirati i iz perspektive ugovorne teorije. Zato za film može biti važno Lockeovo shvaćanje prirodnoga stanja koje, po njemu, nije hipotetičko i ne predstavlja, kao u Hobbesa, logički prioritet, već vremenski prioritet i historijski realno stanje. Locke kaže: “[o]bećanja i pogodbe oko trampe, itd. između dva čovjeka koji su na pustome otoku, koje pominje Garcilaso de la Vega u njegovoj povijesti Perua, ili između Švicarca i Indijanca u šumama Amerike obvezuju njih, iako su u odnosu jedan

³⁶ Locke, J., *Essays on the Law of Nature*, edited by W. von Leyden, Clarendon Press, Oxford, 1965.

³⁷ Fassò, G., *Istorija filozofije prava*, CID–Univerzitet Mediteran, Podgorica, 2007., str. 295 – 296.

³⁸ Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 102.

³⁹ Fassò, *op. cit.* u bilj. 37, str. 298.

⁴⁰ Strauss L., *Prirodno pravo i istorija*, Plato, Beograd, 1997., str. 125.

⁴¹ *Ibid.*, str. 165.

na drugoga savršeno u prirodnom stanju.”⁴² Za Lockeja je prirodno stanje “oblik odnosa među ljudima [...] i može postojati u svakom trenutku u povijesti, uključujući sadašnjost”.⁴³ U tom smislu, odnos između karavane i Indijanaca (koji zauzima važno mjesto u filmu) jest jedna varijanta prirodnoga stanja. Tako da, kada su Indijanci tražili da se zadovolji pravda i kazni ubojica sina poglavice, Tadlock nije kaznio Johnnieja, oni bi imali prirodno pravo to učiniti sami, jer u prirodnome stanju, prema Lockeju, svi imaju pravo kažnjavanja, odnosno “svatko ima izvršnu vlast prirodnog zakona”.⁴⁴ U njemu nema drugoga zakona do prirodnoga zakona. Dakle, prikaz putovanja po bespućima Divljega zapada blizak je Lockeovu shvaćanju prirodnoga stanja. U filmu ta prostranstva nisu prikazana kao prostor na kojem je *bellum omnium contra omnes*, već više kao stanje savršene slobode u granicama prirodnoga zakona, što je Lockeovo stajalište.⁴⁵

Na kraju valja naglasiti da je ideja ugovorne vlasti koja se temelji na zajedničkome konsenzusu bitno obilježje američke filozofsko-pravne misli. Ono je isprva, prigodom formiranja prvih naseobina u Novoj Engleskoj, bilo dominantno religiozno obojeno, ali, čak i kada je temelj vlasti pripisivan Bogu, priznavalo se da se “Božja volja ostvaruje pomoću ljudske volje, a na ljudima je [...] da svojevoljno uspostave društvo i daju ovlasti vladarima”.⁴⁶ Poslije, razvojem američkoga društva “ideje prirodnog prava su se postepeno udaljavale od biblijskoga temelja na kojem su ranije počivale, tako da su dobijale racionalistički karakter”.⁴⁷

4.3. Autonomna vlast

Karavana je kao posebna skupina ljudi imala svoja pravila neovisno o državi i njezinu pravnom okviru. Tako je Tadlockova vlast predstavljala autonomnu vlast, koja se prostirala samo nad njezinim članovima, vremenski ograničenu do

⁴² Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 106.

⁴³ Goldwin, R. A., *John Locke*, u: Strauss, L.; Cropsey, J. (ur.), *Povijest političke filozofije*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 339.

⁴⁴ Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 105.

⁴⁵ Goldwin smatra da iako na prvi pogled može izgledati da se Lockeovo prirodno stanje u znatnoj mjeri razlikuje od Hobbesova, između njih ipak postoje određene sličnosti: (1) iako je Locke, za razliku od Hobbesa, razlikovao prirodno stanje i stanje rata, i za jednoga i drugoga to je loše stanje koje treba napustiti, (2) izvor, sadržaj i cilj prirodnoga stanja mogu se sažeti u riječi *samoočuvanje* i (3) građanska vlada je način da se nadiđu nevolje prirodnoga stanja. Vidjeti: Goldwin, *op. cit.* u bilj. 43, str. 343.

⁴⁶ Fassò, *op. cit.* u bilj. 37, str. 356.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 357.

trenutka dolaska do željenoga odredišta, koja je uspijevala iznuditi “pokornost” samo u okvirima te skupine. Razumije se, iako je imala svoj posebni pravni okvir, ona nije bila izuzeta iz pravnog okvira države, ali je zbog prirode samoga pothvata bilo nužno uspostaviti poseban sustav pravila i zasebnu vlast kako bi se mogli održavati mir i red tijekom putovanja i kako bi se što jednostavnije mogle premostiti sve moguće prepreke. Dakle, kao što su i neke druge skupine u okviru države imale vlastito pravo, tako ga je imala i karavana. Odnos između državnoga poretka i ekvivalentnih društvenih poredaka, odnosno prava države i autonomnog prava različitih tipova skupina (npr. crkva, osiguravajuća društva, cehovi, sindikati) koje mogu biti utemeljene na različitim osnovama (vjerska, ekonomska, profesionalna) jedno je od važnijih pitanja sociologije prava, međutim, valja kazati da se ova ideja prvo pojavila u okviru filozofije, u djelima Grotiusa, Althusiusa, Leibnitza i dr.⁴⁸

Tadlockova se vlast također dobrim dijelom temelji na njegovoj diskrecijskoj ocjeni što učiniti u konkretnoj situaciji. Standard “ono što zahtjevi puta nameću kao najbolje rješenje” ostavljao je dosta prostora za diskreciju. Ipak, njegovo političko iskustvo senatora SAD-a trebalo je biti nešto što će spriječiti da diskrecijska vlast u konkretnoj situaciji ugrozi individualnu slobodu kolonista. A da je to iskustvo imalo važnu ulogu, vidimo još na početku filma. Naime, pri nagovaranju Summersa da im bude vodič do Oregona, jer ovaj to isprva odbija, Tadlock drži kraći, nadahnuti govor koji Summersa uvjerava da je riječ o odlučnom i hrabrom čovjeku koji će učiniti sve što može i što smatra potrebnim kako bi karavanu, uz što manje ljudske i materijalne gubitke, doveo do odredišta. Odlučnost i spremnost na sve radi ispunjenja cilja karakterizirali su Tadlockovu vlast i sve njegove zapovijedi tijekom putovanja. Sve odluke koje je donosio, koliko god pojedine bile diskutabilne, temeljile su se na njegovoj procjeni da će se tako najbrže stići tamo kamo su se zaputili. Dakle, on je bio isključivi donositelj odluka što bi trebalo učiniti, kuda treba ići i kako se treba ponašati u određenim situacijama. Ta je diskrecijska moć na kraju skupo koštala i samoga Tadlocka. Kada je, da bi uštedio nekoliko dana puta, odlučio krenuti preko pustinje, u stampedu gine njegov sin.

4.4. Nedjeljiva vlast

Tadlock istodobno izdaje zapovijedi, odgovoran je za njihovo provođenje i sudi svim kolonistima koji ih prekrše. Dakle, on ima i sudbenu vlast. To se na

⁴⁸ Gurvitch, G., *Sociology of Law*, Routledge, Kegan Paul, London, Boston, 1947., str. 62 – 74.

najbolji način može vidjeti kada poglavica Siouxa traži pravdu za sina, odnosno kada zahtijeva da se njegov ubojica kazni. Ovo je najdojmljiviji dio filma, jer otvara nekoliko bitnih pitanja teorije prava. Prvo, Tadlock je u ovome slučaju na sebe preuzeo i ulogu suca, čime pokazuje da je njegova vlast jedna i nedjeljiva, što je stajalište krutoga pravnoga pozitivizma. Drugo, u svojem postupanju prigodom otkrivanja krivca Tadlock pribjegava i onoj doktrini koja je poznata kao doktrina državnoga razloga, prema kojoj se radi opstanka političke zajednice u pojedinim trenutcima mogu pogaziti i pravda i prava i slobode pripadnika te zajednice ako je takvo postupanje u interesu opstanka same zajednice. Konačno, i koncept shvaćanja kazne, kao važno pitanje primijenjene etike, razlikuje se kada usporedimo Tadlocka i poglavicu Siouxa.

Dakle, nitko od kolonista ne dovodi u pitanje to što je Tadlock preuzeo i ulogu suca, kao što nitko od njih ne dovodi u pitanje ni njegovu odluku u ovome slučaju. Ali, kako nitko isprva nije htio priznati počinjeni zločin, Tadlock kaže da će onda, radi opstanka karavane, pogubiti Evansova sina jer su njegovom nepažnjom došli u kontakt sa Siouxima. To je tipičan primjer doktrine državnoga razloga koju na najbolji način oslikava sljedeća izreka: “[s]vi veliki primjeri imaju u sebi nečega nepravednoga – ali nepravda se kompenzira, iako uzrokuje individualnu štetu, prednostima koje ima za zajednicu.”⁴⁹ Nešto slično ponovio je i Machiavelli rekavši da, kada je u pitanju spašavanje političke zajednice, odnosno države, “ne trebamo odbaciti nijedno sredstvo”, jer tada se ne razmišlja je li nešto pravedno ili nepravedno.⁵⁰

I Tadlock stavlja zajednicu (karavanu) i njezin opstanak iznad svakoga pojedinačnog interesa, čak i ako će se na taj način zasigurno ogriješiti o pravdu. Pošto poglavica kaže da ne može sahraniti sina prije no što se čovjek koji ga je ubio ne kazni te da neće napadati karavanu ako se pravda izvrši, Tadlocku postaje jasno da ne može žrtvovati čitavu zajednicu zbog jednoga čovjeka, pa makar kaznio i onoga koji je nevin. Iako većina kolonista pokazuje spremnost za borbu ne želeći žrtvovati nikoga, navodeći da nisu kukavice te da imaju dovoljno muškaraca da bi se mogli suočiti s Indijancima, poslije riječi jedne od žena koja, držeći bebu u naručju, izgovara: “[p]a i ja u rukama držim muškarca, koji se ne može boriti ali zato može umrijeti”, i Summersa koji im poručuje da će u slučaju borbe zasigurno dobiti “komad zemlje mnogo manji od onoga koji očekuju u Oregonu”, ratničke strasti se stišavaju, a Tadlock priopćava da će sami kazniti krivca u skladu s vlastitim zakonima, a kako bi ga otkrio, pribjegava

⁴⁹ Tacitus, *Annales*, knj. XIII. – XVI., William Heineman, Harvard University Press, London, Cambridge, 1962., str. 179.

⁵⁰ Machiavelli, N., *The Prince and The Discourses*, The Modern Library, New York, 1940., str. 527.

doktrini državnoga razloga predočavajući svima da će pogubiti Evansova sina ako se počinitelj ne javi sam.

Međutim, Johnnie ipak priznaje da je on greškom ubio sina poglavice Siouxa. I tada na red dolazi adekvatna kazna. Tadlockovo shvaćanje kazne jedna je varijanta utilitarističkoga shvaćanja koje se naslanja na doktrinu državnoga razloga. Naime, dok poglavica Siouxa inzistira na načelu taliona, smrt ubojice za smrt njegova sina, Tadlock ne kažnjava ubojicu zbog toga što je ovaj počinio zločin, već zbog toga što je bez njegova kažnjavanja karavana osuđena na propast. I Tadlock i Summers vidjeli su da je dječak ubijen i nisu ni pokušavali baviti se time tko je počinio zločin, već su odmah krenuli dalje kako bi se što više udaljili od Indijanaca. Kako nitko nije htio pomoći oko vješanja, Tadlock kaže: "Pa dobro onda gospodine Mack, ostali smo samo Vi i ja", i pristupa izvršenju kazne. Ali, on to ne čini zbog samoga zločina koji je počinjen, čak ni zbog toga da drugi poučeni Johnniejevim primjerom tijekom daljnjega putovanja ne bi činili slične stvari, već radi opstanka karavane. Dakle, utilitaristički, jer je njegov jedini cilj, komu je sve drugo podređeno, stići što prije do Oregona, pa prihvaća čak i ulogu krvnika, samo da bi karavana mogla nastaviti dalje. Istina, ne može se osporavati da su ovakvim pristupom prigodom kažnjavanja ostvareni i efekti zastrašivanja, ali Tadlockov primarni cilj nije bio taj, već isključivo osigurati uvjete za nastavak putovanja. Slično shvaćanje kazne možemo vidjeti i u filmu *Objesite ih visoko* (*Hang'Em High*, Ted Post, 1968.) s Clintom Eastwoodom, koje zastupa sudac Adam Fenton kojega glumi Pat Hingle.⁵¹ Naime, Fenton inzistira na primjeni načela da je pravedno ono što je zakonito (što je stajalište pravnog pozitivizma koji potječe od Trasimaha) bez iznimaka, tako da nema prostora za Aristotelovu ideju pravičnosti kao načina korekcije zakonskog prava kako bi se mogla ostvariti pravda, što vidimo na suđenju prigodom izricanja kazne braći Joe. A on to čini jer da bi Oklahoma dobila status države, on ima obvezu po svaku cijenu održati mir i red na teritoriju pod njegovom jurisdikcijom.⁵² Dakle, mir i red odnose prevagu nad pravdom, a kazna ima utilitaristički karakter koji se također naslanja na doktrinu državnoga razloga, samo što je za Fentona cilj radi kojega izriče kaznu državni status teritorija na kojem je on

⁵¹ Lik suca Fentona ima dosta sličnosti sa sucem Isaacom Parkerom kojega su zvali "Sudac koji vješa" (*the Hanging Judge*), a koji je stvarno bio sudac za Zapadni okrug Arkansasa, u Forth Smithu. O sucu Isaacu Parkeru vidjeti: Shirley, G., *Law West of Forth Smith: A History of Frontier Justice in the Indian Territory 1834 – 1896*, Henry Holt and Company, New York, 1957.

⁵² Dokić, M.; Mihailović, A., *Pravda i kazna u filmu Objesite ih visoko: razmatranja iz perspektive političke i pravne teorije*, Hrvatski filmski ljetopis, vol. 31, br. 122-123, 2025., str. 54 – 65.

predstavnik vlasti, a za Tadlocka je cilj osiguravanje egzistencijalnih uvjeta za nastavak putovanja u obećanu zemlju.

Također, treba reći da iako Tadlock osim izvršne ima i sudbenu vlast, on je ipak vrši na temelju sporazuma, tako da vješanje u filmu nema karakter linča kao npr. u glasovitom Wellmanovu vesternu *Omča za vješanje* (*The Ox-Bow Incident*, 1943.). Pošto je kazna izvršena, Indijanci odlaze i ta scena pokazuje da u filmu oni nisu predstavljeni kao u velikom broju drugih vesterna, kao divljaci koji ne poznaju pravdu.

I ovaj dio filma ima svoje povijesno-pravno utemeljenje. Da je kaznena pravda u bespućima Divljega zapada zaista bila surova, pokazuje i stvarni primjer Lafayettea Tatea, koji je istočno od Stjenjaka (*Rocky Mountains*) uhvaćen zbog ubojstva i potom, poslije improviziranoga suđenja sa sucem, tužiteljem, obranom i porotom, osuđen na smrt vješanjem.⁵³ Dakle, u *Putu na zapad* se također htjelo prikazati da su kolonisti svoje ponašanje u divljini uređivali na temelju prava, a da je kazna u okruženju punom opasnosti u kojem su se nalazili morala katkad biti stroga i učinkovita radi opstanka karavane i kako bi se putovanje moglo uspješno privesti kraju. Treba reći da smrtna kazna nije bila pravilo, te da se često počinitelja kažnjavalo protjerivanjem iz karavane. John Phillip Reid je u svojoj knjizi *Policing the Elephant: Crime, Punishment, and Social Behaviour on the Overland Trail* opisao kategorizaciju djela za koja su kolonisti bili kažnjavani, analizirao improvizirana suđenja u divljini, ocjenjujući u posebnome poglavlju na kraju knjige da je osnovna svrha kazne bila održavanje reda i odvratanje od činjenja sličnih prijestupa tijekom nastavka putovanja, odnosno da je imala za cilj očuvati društvenu koheziju unutar zajednice (karavane).⁵⁴

4.5. Pravo otpora

Važno je također analizirati odnos pojedinaca prema vlasti koja u određenom trenutku dobiva obrise samovoljne vlasti. Naime, kako je putovanje odmicalo, Tadlockova je vlast počela sve više sličiti na tiransku. Njegova osionost i tragedija u kojoj je izgubio sina učinili su Tadlocka još okrutnijim čovjekom. Ali, ideja slobode prigodom nastanjivanja Amerike kao kontinenta je kod naseljenika imala ne samo filozofsko ishodište u vrijednosnome smislu već isto tako i u realnom životu. Ideja tolerancije akata tiranije nikada nije imala plodno tlo u Americi. Hobbesova ideja da ne postoje loši oblici vladavine kao što su tiranija, oligarhija i anarhija, već da tim nazivima monarhiju, aristokraciju i demokraciju nazivaju

⁵³ Friedman, *op. cit.* u bilj. 19, str. 346; Langum, *op. cit.* u bilj. 21, str. 421 – 422.

⁵⁴ Reid, *op. cit.* u bilj. 21, str. 171.

oni koji su iz nekih razloga nezadovoljni u njima⁵⁵ ili Kantova ideja o osporavanju prava na pobunu protiv vlasti⁵⁶ nisu imale značajnu ulogu u američkoj filozofsko-pravnoj misli. To je vidljivo i na primjeru kolonista u filmu. Tadlockovi postupci poput velikoga rizika da se karavana kreće pustinjom kao bržim, ali opasnijim putem, laži da je jedna žena bolesna od malih boginja kako bi što prije napustili Fort Hall i kako nitko ne bi došao u iskušenje da ondje ostane i, konačno, zahtjeva da se zbog bržega kretanja odbace i vlastite stvari, od kojih su neke kolonistima bile od neprocjenjive vrijednosti i za koje su bili izrazito vezani, doveli su do toga da nezadovoljstvo Tadlockovim vodstvom postane sve izraženije, da bi kulminiralo u trenutku kada je Tadlock napao Evansa i bacio veliki drveni sat njegove supruge. Iz fizičkoga sukoba Evans izlazi kao pobjednik, Tadlock poseže za puškom, međutim Summers i ostali ga sprječavaju da upuca Evansa. Tada Tadlock zapravo gubi vlast, a vodstvo preuzima Evans, koji pokazuje blagonaklonost i ne dopušta nezadovoljnim kolonistima da objese Tadlocka. Iako su se pobunili protiv Tadlockovih tiranskih postupaka, njegovo svrgavanje nije dovelo do ubojstva. Dakle, protestantska ideja iz monarhomaškog učenja o ograničenju vlasti vladara, odnosno pravu naroda da ga može svrgnuti ako ovaj postupa tiranski i pogazi ugovor s narodom na kojem se temelji njegova vlast, prisutna je kod naseljenika, ali nije rezultirala i tiranoubojstvom. Time je potvrđeno načelo kojem su prvi američki kolonisti bili privrženi još prigodom osnivanja puritanskih kolonija u Novoj Engleskoj – da nijedna ovozemaljska vlast ne može zahtijevati bezuvjetno podčinjavanje.⁵⁷

Dakle, dok su Tadlockove zapovijedi, iako katkad stroge, bile u granicama da održavaju mir i red unutar karavane, štiteći život i vlasništvo svakoga od njih, kolonisti su ih se pridržavali iako je možda njihovo stajalište prema njima katkad bilo kritičko. Ali, onoga trenutka kada individualna sloboda i vlasništvo budu nedvosmisleno ugroženi i kada zapovijedi poprime neracionalan karakter, prestaje obveza pokoravanja.

Općenito, ideja slobode, demokracija i individualizam sastavni su dijelovi filozofije na kojoj se temelji vlast u SAD-u, te stoga sloboda uvijek mora imati primat u odnosu na sve druge vrijednosti s kojima može doći u sukob. Taj je duh slobode uvijek bio prisutan prigodom nastanjivanja prostranstava na zapadu i krasio je i sve članove karavane. Iako su se za Oregon karavanom većinom zaputili ljudi različitih profila svima je njima sloboda bila iznad svega ostaloga.

⁵⁵ Hobbes, T., *De Cive or The Citizen*, Appleton-Century Crofts, New York, 1949., str. 87.

⁵⁶ Kant, I., *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 111 – 112.

⁵⁷ Fassò, *op. cit.* u bilj. 37, str. 355 – 356.

Tako su, onoga trenutka kada je Tadlock svojim zapovijedima i postupanjem ugrozio njihovu individualnu slobodu, oni bespogovorno i gotovo instinktivno podigli šaku protiv tiranije. Jer, on je takvim postupanjem prekršio ugovor i izgubio povjerenje koje je postojalo, pa je stoga pobuna zapravo bila njihova obveza. U filmu zapravo vidimo lockeovsku ideju o ograničenoj vlasti, odnosno vlasti koja je ograničena svojom svrhom, a to je u ovome slučaju bila zaštita života, slobode i vlasništva na Oregonskoj stazi. A onoga trenutka kada to bude ugroženo samovoljom, više ne postoji obveza pokoravanja jer je vlast ograničena svojom svrhom. Tada je spas naroda vrhovni zakon. Drugim riječima, ne postoji pravo otpora sve dok Tadlock svojim postupcima pridonosi cilju radi kojeg mu je dodijeljen zadatak da predvodi karavanu, ali kada *samovoljnim* postupcima počne ugrožavati ono što sporazumno ima obvezu štititi, otpor takvom postupanju postaje opravdan. Za Lockeja je arbitrarna vlast čak lošija od prirodnoga stanja, jer prirodno stanje ipak nije stanje samovolje⁵⁸, dok se u slučaju apsolutne arbitrarne vlasti podanik teško može obraniti od samovolje vladara, a “ni za jedno se racionalno stvorenje ne može pretpostaviti da bi mijenjalo svoj položaj zato da bi mu bilo gore”.⁵⁹ Pošto se Locke suprotstavljao bilo kakvom obliku samovolje i “htio osloboditi svakoga oblika apsolutne arbitrarne vlasti”, često se naziva “filozofom Amerike”⁶⁰ jer je filozofija individualne slobode bila sastavni dio američke političke kulture.

Poanta ovakvog shvaćanja slobode, koja je prisutna i u filmu, jest da se napravi razlika između dobre i tiranske vlasti. Dobra je ona koja vodi računa o ovlasti koja joj je predana i o općem dobru i ne može imati previše prerogative, koja nije ništa drugo do, kako kaže Locke, “dopuštenje naroda onima na vlasti da čine stvari po vlastitom slobodnom izboru tamo gdje zakon ćuti, pa ponekad i protiv direktnog slova zakona radi općeg dobra, uz prećutnu saglasnost naroda s tim kada je tako postupljeno”.⁶¹ Kako navodi Goldwin, pošto je “‘opće dobro’ opasno neodređen i neprikladan ispit ispravne upotrebe prerogative”, razlika između dobrog vladara i tiranina jest u tome što je, i kada djeluju izvan zakona, bezakonje u prvome slučaju korisno, a u drugome štetno.⁶²

Dakle, pošto je Tadlock prekoračio granice svojih ovlasti na štetu kolonista, lockeovski rečeno, oni su imali pravo otpora tiraniji. Ali, valja naglasiti da to ne podrazumijeva da se na bilo koji način ugrozi očuvanje zajednice, jer se između

⁵⁸ Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 102.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 156.

⁶⁰ Goldwin, *op. cit.* u bilj. 43, str. 361.

⁶¹ Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 173.

⁶² Goldwin, *op. cit.* u bilj. 43, str. 356.

prava na otpor koje je spojivo s očuvanjem zajednice i prevrata koji je prijetnja očuvanju zajednice ne može staviti znak jednakosti.⁶³ Kada je Tadlock vlast počeo provoditi suprotno povjerenju kolonista, time se stavio izvan zajednice (karavane) i bio je ponovno u prirodnome stanju s njima, a primjenom sile, suprotno ovlasti koju je imao, ušao je i u stanje rata. Pošto je postao tiranin, kolonisti su imali prirodno pravo suprotstaviti mu se, a njihov otpor pridonosi očuvanju zajednice – oni, dakle, brane karavanu. Lockeovski gledano, možemo kazati da je zapravo Tadlock pobunjenik u pravom smislu riječi, jer pošto su kolonisti prigodom kretanja na put, stupajući u karavanu kao jednu vrstu zajednice, uveli pravila koja su trebala osigurati vlasništvo, mir i red, on je, uvodeći samovoljnu silu i ugrožavajući vlasništvo kolonista nasuprot ustanovljenim pravilima, “podigao pobunu” i “ponovno uveo stanje rata”.⁶⁴

Tadlockovo ponašanje možemo promatrati i u kontekstu Machiavellijeva učenja da je bolje da se ljudi boje vladara negoli da ga vole, jer iako bi poželjno bilo i jedno i drugo, to teško da može ići skupa pa je zato sigurnije za njega da ga se boje, nego da ga vole.⁶⁵ I tijekom putovanja Tadlock je uspio sebi osigurati takav položaj. Ali, prema Machiavelliju, vladar također mora voditi računa i da ga podanici ne mrze, pa zato ne bi trebao posegnuti za tuđim vlasništvom, jer, kako kaže, ljudi prije zaboravljaju smrt oca negoli gubitak vlasništva.⁶⁶ I upravo je to bila pogreška koju je napravio Tadlock, kada je udario na vlasništvo kolonista.

Postoje i povijesni zapisi o ovome problemu s kojim su se suočavali kolonisti na putovanju, jer kako su demokracija i individualizam bile izrazite karakteristike kulture Zapada, bilo je veoma teško izmiriti ih s vojnom disciplinom koju su zahtjevi puta činili nužnom, budući da pokoravanje vojnom tipu vlasti nikako nije bilo popularno kod kolonista.⁶⁷ I to se također nastojalo prikazati u filmu, jer kolonisti izvršavaju najveći dio zapovijedi Williama Tadlocka samo zbog toga što su svjesni da je to nužno u takvim okolnostima, ali individualna sloboda ipak ostaje primarna vrijednost koja mora odnijeti pobjedu u trenutcima kada se napad na nju više ne može tolerirati niti pravdati zahtjevima puta. Istina, način na koji je Tadlock predvodio karavanu prikazan je poprilično okrutnim, čak i za vojnu disciplinu, ali to je učinjeno kako bi film bio napetiji i zanimljiviji gledateljima.

⁶³ *Ibid.*, str. 356.

⁶⁴ Locke, *op. cit.* u bilj. 35, str. 200.

⁶⁵ Machiavelli, N., *Vladar ili De principatibus*, Disput, Zagreb, 2020., str. 101.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 102.

⁶⁷ Dorris, *op. cit.* u bilj. 1, str. 485.

4.6. Vizionarska vlast

Tadlockova je vlast i vizionarska. To se najbolje vidi na kraju filma, kada karavana stiže do provalije nadomak cilja, a prvi pokušaj spuštanja niz liticu pod Evansovim vodstvom završava tragično. Obeshrabreni da pokušaju ponovno, a nevoljni vodstvo opet prepustiti Tadlocku, kolonisti počinju razmišljati o odustanju. Najracionalnija opcija, povratak u Fort Hall, nije se mogla ostvariti jer ondje ne bi bili dobrodošli zbog toga što misle da u karavani ima zaraženih od malih boginja. Tada na scenu stupa Evansova supruga koja pokazuje Tadlockov plan grada koji je trebao biti izgrađen u Oregonu. Poslije njezinih riječi da bi "Oregon mogao biti baš takav", te da je to Tadlockova vizija grada, stvari se mijenjaju. Evans daje plan Tadlocku, ali ovaj odgovara da mu to sada ništa ne znači jer "grad ne može izgraditi jedan čovjek, isto kao što jedan čovjek ne može biti karavana za Oregon". Tadlock se potom obraća svim članovima karavane i kaže da će, ako odluče zaputiti se u Kaliforniju ili se pak vratiti u Fort Hall, to biti kraj Karavane slobode. Priopćava da je potrebno udružiti sve snage i da svi trebaju sudjelovati u spuštanju kola, stvari i stoke niz liticu. Te su Tadlockove riječi bile gorivo neophodno za nastavak putovanja do željenoga odredišta. A do Oregona ih je, pošto se spuste niz liticu, dijelilo samo 48 kilometara. Bilo je, čini se, suđeno da posljednju ozbiljnu prepreku na putovanju ipak premoste pod Tadlockovim vodstvom, pa mu Evans prepušta "dirigentsku palicu" a svi ostali počinju slijediti Evansov primjer. Tadlock uspješno rukovodi operacijom spuštanja niz liticu i uz pomoć svih članova karavane uspijeva spustiti sav teret i tako stvoriti uvjete da se uz rijeku prijeđe i posljednja dionica na putu za Oregon. Međutim, ispostaviti će se da Tadlock u njoj neće sudjelovati. Naime, Amanda Mack, ljuta na njega zbog smrti svoga muža Johnnieja, prerezala je užu kojim se spuštao niz liticu i on pogiba. Karavana ga pokapa pokraj rijeke, nadomak Oregonu, uz svjedočanstvo na nadgrobnoj ploči da je on uspio dovesti karavanu do toga mjesta. Iako su ga nedavno pokušali objesiti, poslije uspješne misije spuštanja niz provaliju kolonisti su mu iskazali poštovanje. Time su potvrđene Machiavellijeve riječi da "[n]išta ne donosi toliko poštovanja vladaru koliko činjenica da poduzima velike pothvate".⁶⁸ Dakle, ispostavilo se da je upravo vizionarstvo bilo ključni element njegove vlasti nad karavanom. Vizionarstvo koje je ovoga puta uspješno korigiralo njegov prijašnji način odlučivanja koji je u pojedinim trenucima ugrožavao slobodu kolonista i koje je jasno upozorilo na to da samo združenim snagama, poštujući jedni druge, a opet svi podređeni konačnomu cilju, mogu ostvariti ono zbog čega su se i upustili u ovu avanturu.

⁶⁸ Machiavelli, *op. cit.* u bilj. 65, str. 118.

5. ZAKLJUČAK

Karavana iz filma *Put na zapad* odličan je pokazatelj da čovjek ne može egzistirati u zajednici ako ne postoji netko tko bi donosio odluke koje se tiču međusobnog uređenja odnosa ljudi koji ulaze u njezin sastav, čime se omogućava suživot i jasno definira što je dopušteno činiti, a što nije. Karavana za Oregon, prelazeći teritorij s bezbroj opasnosti, ne bi mogla opstati bez vodstva i posebne, autonomne vlasti koja će sporazumno biti povjerena onomu za koga se smatra da ima najviše iskustva za tako nešto i za koga se vjeruje da će biti dobar kapetan. Zašto ljudi ne mogu bez vlasti, pokazala nam je još Montesquieuova priča o Trogloditima.⁶⁹ Karavanu za Oregon činili su različiti ljudi, pa je tako bilo brojnijih i manje brojnih obitelji, djece i staraca, pristojnih ljudi i sitnih prevaranata, farmera željnih novog početka, umjerenih i naprasitih ljudi. Takva skupina ljudi teško bi mogla stići daleko ako ih ne bi imao tko predvoditi. Zato je, budući da nitko od njih nije savršeno moralan i pravičan u svojem postupanju, bilo nužno sporazumno povjeriti vlast nekoj osobi za koju se smatralo da ima najviše iskustva za tako velik pothvat kao što je put Oregonskom stazom. Ta je osoba bila William J. Tadlock, bivši senator SAD-a, koji je, pošto mu je preminula supruga, odlučio zajedno sa sinom i svojim robom predvoditi karavanu na putu za Oregon. On je bio ta vlast koja je trebala svojim zapovijedima valjano usmjeravati karavanu na zapad, i ona je, kao što smo vidjeli, u mnogočemu bila specifična. Glavni je cilj bio stići u obećanu zemlju, Oregon, teritorij između Tihog oceana na zapadu i Stjenjaka na istoku kao mjesto novoga početka. Tadlockovi vizionarski snovi o blagostanju koje ih ondje čeka uz čvrsto uvjerenje kolonista da će to zaista biti mjesto koje će im pružiti novu životnu šansu davali su dodatnu snagu njegovu vodstvu i u znatnoj mjeri pridonijeli odlučnom savladavanju prepreka na dugom i opasnom putovanju.

Iako je imao izvrsnu glumačku postavu, *Put na zapad* ne predstavlja jedan od kulturnih filmova klasičnoga vesterna poput filmova *Poštanska kočija* (Stagecoach, John Ford, 1939.), *Crvena rijeka* (Red River, Howard Hawks i Arthur Rosson, 1948.), *Točno u podne* (High Noon, Fred Zinnemann, 1952.) ili *Čovjek koji je ubio Libertyja Valancea* (The Man Who Shot Liberty Walance, John Ford, 1962.). Možda je to djelomično i zbog toga što nije sadržavao neke tipične elemente klasičnoga vesterna poput revolveraških obračuna i uobičajenih western akcijskih scena gdje se u preriama sukobljavaju američka konjica i indijanska plemena. U njemu umjesto toga možemo vidjeti epske scene putovanja karavane i scenarij koji nam predočava: odnos vođe karavane i njezinih članova; odlučnost i ustrajnost

⁶⁹ Montesquieu, C., *Persian Letters*, George Routledge & Sons, E. P. Dutton & Co., London, New York, 1947, str. 55 – 65.

kolonista; viziju boljega života; mladenačku ljubav, strast i prijevaru; kažnjavanje i smrt. Ovaj je film značajan jer je prikazivao važnu etapu u povijesti SAD-a, naseljavanje divljih krajeva Amerike na krajnjem zapadu, i želju i upornost naseljenika da ostvare svoj cilj bez obzira na sve opasnosti. I to je u filmu više nego uspješno učinjeno prikazujući gledateljima karavanu sastavljenu od različitih likova koji su se iz različitih pobuda upustili u takvu avanturu, s naglaskom na način uređivanja njihovih međusobnih odnosa tijekom putovanja pod vodstvom najiskusnijega među njima. Scene karavane na Oregonskoj stazi slikovito su i vjerno prikazivale upornost kolonista i njihovu viziju o novom početku i boljem životu. Ali, da bi se ta njihova vizija mogla ostvariti, bilo je nužno sporazumno se pokoriti autoritetu koji će ih moći uspješno sve držati na okupu tijekom putovanja, odnosno dati jednoj osobi jednu vrstu sporazumne i autonomne vlasti nad karavanom koja nije bila samo prostorno i vremenski ograničena na rutu kojom se kretala na svojem putu u Oregon, već je isto tako bila ograničena na način da ne smije ugroziti slobodu, život i vlasništvo kolonista. Tako je u filmu uspješno pokazano da je filozofija individualne slobode predstavljala sastavni dio migracijskih procesa u SAD-u prigodom naseljavanja najudaljenijih krajeva na zapadu, kao što je bila i u temeljima američke političke kulture.

Vestern uopće, kao žanr, u dobroj je mjeri vezan uz pravo i pitanja pravde i kazne. S aspekta teorije kazne npr. možemo kazati kako u filmovima u kojima glumi Clint Eastwood vidimo dva koncepta kazne – utilitaristički (u filmu *Objesite ih visoko*) i retributivni (u filmu *Nepoznati zaštitnik*). Također, velik broj vesterna gledateljima prikazuje da pravna sigurnost kao pravna vrijednost mora uvijek imati primat kako ne bi dolazilo do linča kojemu se često pribjegavalo na Divljem zapadu (npr. filmovi *Omča za nevinog* i *Objesite ih visoko*). I Fordov je klasik *Čovjek koji je ubio Libertyja Valancea* zanimljiv iz toga kuta jer nam John Ford prikazuje lik mladoga pravnika Ransoma Stoddarda (kojega glumi James Stewart), odlučnoga da da sve od sebe da vladavina prava trijumfira u odnosu na vladavinu nasilja.⁷⁰

Kao što smo vidjeli u tekstu, i *Put na zapad* značajan je s pravnog aspekta. Način na koji Tadlock provodi povjerenu mu vlast zanimljiv je jer nam predočava niz pitanja važnih za pravnu i političku teoriju, poput ugovornog utemeljenja vlasti, doktrine državnoga razloga, teorije kazne i prava na otpor u slučaju samovoljne vladavine. Istodobno nam sve to omogućava uspoređivati ovaj film s drugim filmovima u okviru western-žanra koji su također zanimljivi iz perspek-

⁷⁰ Kamir, O., *Reading a Law Film in Cinematic Context as a Commentary on the Decline of Liberal Democracy and the Rule of Law: Emin Alper's Burning Days (2022) Read Against John Ford's The Man Who Shot Liberty Valance (1962)*, u: Becci, V.; Katsiginis, A.; van Daalen, E. (ur.), *Law and Film*, Routledge, Oxon, New York, 2025.

tive pravne i političke teorije. Kako je *Put na zapad* imao i elemente historijskoga spektakla, povijesno-pravna dimenzija ima važnu ulogu, jer prikazuje razdoblje migracija prema zapadu SAD-a toga doba koje su u velikoj mjeri bile potaknute zakonskom regulativom o dodjeli zemlje (*The Preemption Act, Donation Land Claim Act*), a koje je također obilježilo osnivanje društava radi uređivanja međusobnih odnosa kolonista i smanjivanja rizika od raznih potencijalnih opasnosti tijekom putovanja Oregonskom stazom. U tu svrhu donošeni su autonomni pravni propisi kojima se određivala osoba koja će imati ovlasti izdavanja zapovijedi, poput vojnoga komandanta. I ta je vlast, koja je u filmu povjerena Tadlocku, bila predmet analize u ovome radu, s ciljem da se čitateljima pokaže kako se može sagledati i interpretirati s gledišta pravne i političke teorije.

LITERATURA

- Armstrong, S. B., *Andrew V. McLaglen: The Life and Hollywood Career*, McFarland & Company, Jefferson, London, 2011.
- Bright, V., *The Folklore and History of The Oregon Fever*, Oregon Historical Quarterly, vol. 52, br. 4, 1951., str. 241 – 253.
- Clarke, S. A., *Pioneer Days of Oregon History*, vol. II, The Arthur H. Clark Company, Cleveland, 1905.
- Coleman, K. R., *We'll All Start Even: White Egalitarianism and the Oregon Donation Land Claim Act*, Oregon Historical Quarterly, vol. 120, br. 4, 2019., str. 414 – 437.
- Čegir, T., *Maniristički vestern Sergia Leonea*, Hrvatski filmski ljetopis, vol. 6, br. 22, 2000., str. 57 – 60.
- Dokić, M., *Hobbesova filozofija prava: od zapovijedi razuma do zapovijedi suverena*, Prolegomena, vol. 21, br. 2, 2022., str. 127 – 150.
- Dokić, M.; Mihailović, A., *Pravda i kazna u filmu Objesite ih visoko: razmatranja iz perspektive političke i pravne teorije*, Hrvatski filmski ljetopis, vol. 31, br. 122-123, 2025., str. 54 – 65.
- Dorris, J. T., *The Oregon Trail*, Journal of the Illinois State Historical Society, vol. 10, br. 4, 1918., str. 473 – 547.
- Fassò, G., *Istorija filozofije prava*, CID – Univerzitet Mediteran, Podgorica, 2007.
- Friedman, L., *A History of American Law*, Oxford University Press, New York, 2019.
- Goldwin, R. A., *John Locke*, u: Strauss, L.; Cropsey, J. (ur.), *Povijest političke filozofije*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
- Greenfield, S.; Osborne, G.; Robson, P., *Film and the Law*, Cavendish Publishing, London, Sydney, 2001.

- Gurvitch, G., *Sociology of Law*, Routledge, Kegan Paul, London, Boston, 1947.
- Guthrie Jr., A. B., *The Way West*, William Sloane Associates, New York, 1949.
- Hampton, J., *Hobbes and the Social Contract Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986.
- Hobbes, T., *De Cive or The Citizen*, Appleton-Century Crofts, New York, 1949.
- Hobbes T., *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.
- Kant, I., *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.
- Kamir, O., *Reading a Law Film in Cinematic Context as a Commentary on the Decline of Liberal Democracy and the Rule of Law: Emin Alper's Burning Days (2022) Read Against John Ford's The Man Who Shot Liberty Valance (1962)*, u: Becci, V.; Katsiginis, A.; van Daalen, E. (ur.), *Law and Film*, Routledge, Oxon, New York, 2025., DOI: 10.4324/9781003461180-3
- Langum, D. J., *Pioneer Justice on the Overland Trails*, Western Historical Quarterly, vol. 5, br. 4, 1974., str. 421 – 439.
- Locke J., *Essays on the Law of Nature*, ed. by W. von Leyden, Clarendon Press, Oxford, 1965.
- Locke, J., *Two Treatises of Government and A Letter concerning Toleration*, Yale University Press, New Haven, London, 2003.
- Machiavelli, N., *The Prince and The Discourses*, The Modern Library, New York, 1940.
- Machiavelli, N., *Vladar ili De principatibus*, Disput, Zagreb, 2020.
- Mc Neilly, F. S., *The Anatomy of Leviathan*, Macmillan, St Martin's Press, London, New York, 1968.
- Montesquieu, C., *Persian Letters*, George Routledge & Sons, E. P. Dutton & Co., London, New York, 1947.
- Murphy, M. C., *Was a Hobbes Legal Positivist*, Ethics, vol. 105, br. 4, 1995., str. 846 – 873.
- Reid, J. P., *Law for the Elephant: Property and Social Behavior on the Overland Trail*, Huntington Library, San Marino, California, 1980.
- Reid, J. P., *Policing the Elephant: Crime, Punishment, and Social Behaviour on the Overland Trail*, Huntington Library, San Marino, California, 1997.
- Sabo, D.; Berdica, J., *Pravo i film: Ogled o pravnoj kulturi*, In medias res: časopis filozofije medija, vol. 10, br. 19, 2021., str. 3205 – 3218.
- Shine, G. P., *The Way West*, https://www.oregonencyclopedia.org/articles/the_way_west_film/ (3. rujna 2025.)

Shirley, G., *Law West of Forth Smith: A History of Frontier Justice in the Indian Territory 1834 – 1896*, Henry Holt and Company, New York, 1957.

Strauss L., *Prirodno pravo i istorija*, Plato, Beograd, 1997.

Tacitus, *Annales*, knj. XIII.–XVI., William Heineman – Harvard University Press, London, Cambridge, 1962.

Young, F. G., *The Oregon Trail*, Oregon Historical Quarterly, vol. 1, br. 4, 1900., str. 339 – 370.

Zagorin, P., *Hobbes and the Law of Nature*, Princeton University Press, Princeton, Oxford, 2009.

Summary

Andreja Mihailović *
Draginja Vuksanović Stanković **
Marko Dokić ***

**ALONG THE OREGON TRAIL IN THE FILM THE WAY WEST:
CONSIDERATIONS IN A HISTORICAL FRAMEWORK FROM
THE PERSPECTIVE OF POLITICAL AND LEGAL THEORY**

This paper provides a theoretical-legal analysis of authority over the caravan along the Oregon Trail in Andrew V. McLaglen's 1967 film The Way West. Belonging to the era of the classical Western, the film depicts a period in American history marked by westward migration. The focus is on the 1840s, when settlers – primarily from the Midwestern states – undertook the 3,200 km journey to Oregon. While the work in question is a film, it is grounded in actual historical events. Accordingly, the legal analysis undertaken engages with issues such as the formation of associations prior to the commencement of the journey, the establishment of rules concerning the protection of property, the regulation of proprietary relations, and the imposition of sanctions in instances when settlers commit offenses, matters that have been extensively examined in legal-historical scholarship. In this paper, these questions are analysed with specific reference to the film's narrative framework, while particular attention is devoted to the authority contractually conferred upon the leader of the expedition, examined from the standpoint of political and legal theory. This entails an analysis of both the nature of such authority and its defining characteristics. Through this approach, the paper seeks to demonstrate the interrelationship between legal culture and popular culture, as well as their mutual permeation and reciprocal influence.

Key words: political theory; legal theory; film; The Way West; authority

* Andreja Mihailović, Ph. D., Assistant Professor, University of Montenegro Faculty of Law, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Montenegro; andreja@ucg.ac.me;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3002-6442

** Draginja Vuksanović Stanković, Ph. D., Associate Professor, University of Montenegro Faculty of Law, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Montenegro; draginjav@t-com.me;
ORCID ID: orcid.org/0009-0000-2238-4576

*** Marko Dokić, Ph. D., Professor, University of Montenegro Faculty of Law, Ulica 13. jula 2, 81 000 Podgorica, Montenegro; markodokic@t-com.me;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6328-4683

